

Jak wydano publiczne pieniądze? Prezes NIK przedstawił Sejmowi wyniki najważniejszej kontroli roku

30.7.2026 - | Najwyższa Izba Kontroli

Odpowiedź na to pytanie przynosi Analiza wykonania budżetu państwa i założeń polityki pieniężnej w 2025 roku, przedstawiona dziś przez prezesa NIK, Mariusza Haładyja w Sejmie RP. Wraz z tym dokumentem publikujemy mapę wydatków państwa, najważniejsze ustalenia kontroli oraz komplet wyników kontroli budżetowych w poszczególnych instytucjach.

Analiza wykonania budżetu państwa i założeń polityki pieniężnej jest najważniejszym corocznym opracowaniem przygotowywanym przez Najwyższą Izbę Kontroli. Stanowi podsumowanie ponad stu kontroli przeprowadzonych w administracji rządowej, państwowych osobach prawnych, agencjach wykonawczych i innych jednostkach korzystających ze środków publicznych. Na podstawie ustaleń kontroli NIK ocenia sposób realizacji budżetu państwa oraz przedstawia najważniejsze wnioski dotyczące gospodarowania publicznymi pieniędzmi.

- Mam nadzieję, że nasze wnioski pomogą w prowadzeniu polityki gospodarczej państwa, ponieważ to od stanu finansów publicznych zależy zdolność prowadzenia skutecznych polityk publicznych w każdym obszarze - gospodarczym, społecznym, obronnym, ochrony zdrowia, ochrony środowiska, infrastruktury, cyfryzacji, itd. - powiedział prezes NIK.

NIK przypomniała, że systemowe problemy rzadko powstają z dnia na dzień. Zazwyczaj są efektem kumulacji decyzji podejmowanych na przestrzeni lat.

Najważniejsze ustalenia kontroli budżetowej

W 2025 r. budżet państwa cechował się wysoką nierównowagą. Wydatki znacząco przewyższyły dochody. Największe wydatki zostały poniesione na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne, obronę narodową, wsparcie rodzin oraz - co już jest mniej korzystne - na pokrycie kosztów obsługi długu. Pole do znaczącego wzrostu wydatków stworzyło m.in. rozluźnienie stabilizującej reguły wydatkowej, która miała hamować nadmierne ich przyrastanie.

Jednocześnie spadły dochody budżetu państwa. Z jednej strony był to efekt pozytywnie ocenionej reformy finansowania jednostek samorządu terytorialnego. Samorządom przekazano część dochodów podatkowych, zwiększając ich stabilność finansową. Dzięki temu mogą one lepiej planować inwestycje i usługi dla mieszkańców. Z drugiej strony, po raz trzeci z rzędu, dochody podatkowe okazały się niższe od planowanych. Brak wpływów w planowanej wysokości utrudnił wykonanie budżetu państwa i przyczynił się do zwiększenia pozabudżetowego finansowania dłużnego. Finansowanie to nie było tak wysokie jak w latach poprzednich, ale nadal je utrzymywano. Przyczyniało się ono do wzrostu długu publicznego. Pomimo że zwiększało to wartość deficytu budżetowego, NIK pozytywnie oceniła sfinansowanie z budżetu państwa spłaty części i zobowiązań zaciągniętych w poprzednich latach przez PFR i BGK, ponieważ stanowiło odwrócenie efektów finansowania wydatków poza budżetem.

Pozytywnym zjawiskiem w 2025 roku była poprawa jawności finansów publicznych oraz zwiększona dyscyplina finansowa. Zanotowano najwyższy w ostatnich latach odsetek ocen pozytywnych w

poszczególnych jednostkach kontrolowanych.

Po raz pierwszy w historii NIK przeprowadziła wskaźnikowe porównanie efektywności wybranych wydatków ponoszonych przez wojewodów. Podobne usługi publiczne w poszczególnych regionach generowały różne koszty. Dlatego, w opinii NIK, warto wprowadzić jednolite standardy świadczenia tych usług oraz zasady ich finansowania.

- Poważne zagrożenia rzadko powstają z dnia na dzień. Zazwyczaj są efektem kumulacji decyzji podejmowanych na przestrzeni lat. Chcemy również sygnalizować ewentualne ryzyka i możliwe sposoby przeciwdziałania nim. Biorąc to pod uwagę, przedstawiliśmy w Analizie ryzyka, które dostrzegamy, diagnozy problemów i sformułowaliśmy rekomendacje, które mogą być realizowane w dłuższej perspektywie – podkreśla prezes Haładyj.

Najwyższa Izba Kontroli sygnalizuje, że wskazane jest podjęcie działań na rzecz ograniczenia nierównowagi budżetowej. Względnie dobra sytuacja gospodarcza powinna być wykorzystywana do budowania odporności na gorsze czasy. Zwiększanie wydatków sztywnych w sytuacji, gdy za tempem ich wzrostu nie nadąża przyrost dochodów, nie podnosi bezpieczeństwa finansowego. Wyzwaniem staje się wówczas nawet stopniowe ograniczanie nierównowagi, aby nie osłabić długookresowego potencjału wzrostowego gospodarki oraz utrzymać zdolność państwa do finansowania bezpieczeństwa, inwestycji publicznych czy wydatków społecznych. Izba rekomenduje nadanie większego znaczenia przeglądowi wydatków publicznych służącym wyeliminowaniu tych, które nie przynoszą oczekiwanych rezultatów. Mogłyby one zwiększyć społeczną akceptację dla zmian dostosowawczych wynikających z merytorycznej weryfikacji, opartej na danych.

- Budżet państwa w 2025 r. nie znajdował się w sytuacji kryzysowej, Polska nie utraciła dostępu do finansowania. W celu poprawy długookresowej stabilności finansów publicznych niezbędne jest jednak zaplanowanie z wyprzedzeniem działań ograniczających deficyt budżetowy i wzrost relacji długu publicznego do PKB. Problemem nie jest nawet wysoki deficyt w jednym roku, ale jego utrwalenie w dłuższym okresie, oddziałujące na wysokie tempo narastania długu publicznego pomimo korzystnej sytuacji gospodarczej. Odpowiednio wcześnie skorygowanie trajektorii rosnącej nierównowagi fiskalnej pozwoli ograniczyć ryzyko dużo bardziej gwałtownych i kosztownych działań w przyszłości, w razie konieczności zastosowania procedur ostrożnościowych. Temu służą wnioski NIK. Nie nawołujemy przy tym do raptownych i radykalnych działań, które mogłyby negatywnie odbić się na sytuacji gospodarczej i zahamować wzrost gospodarczy. Wnioskujemy o zaplanowanie i podejmowanie działań stopniowych, aczkolwiek konkretnych, aby możliwe było na czas optymalne i skuteczne ich wdrożenie – informuje prezes Haładyj.

W tym roku po raz pierwszy publikujemy także mapę wydatków państwa. Narzędzie pozwala prześledzić strukturę wydatków publicznych oraz zobaczyć, jakie obszary działalności państwa pochłaniały największe środki.

- Budżet państwa to tysiące pozycji i setki miliardów złotych. Po raz pierwszy prezentujemy wydatki państwa również w formie mapy. Chcemy, aby dane o finansach publicznych były bardziej dostępne i zrozumiałe dla obywateli – wyjaśnia prezes Haładyj.

Oprócz Analizy wykonania budżetu państwa i założeń polityki pieniężnej w 2025 roku udostępniamy również publikację prezentującą najważniejsze ustalenia kontroli oraz komplet informacji o wynikach kontroli wykonania budżetu państwa w poszczególnych częściach budżetowych i planach finansowych.

<https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/prezes-nik-przedstawil-sejmowi-wyniki-najwazniejszej-kontroli-roku.html>